

ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ВИРАЗНОСТІ ПОЕЗІЇ “*FUNUS PASSERIS*” КАТУЛЛА У ПЕРЕКЛАДАХ

Борбенчук І. М.

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

borbenchuk.ira@gmail.com

Abstract. The research is focused on the study of phonetic features of the poetry by the Roman poet Catullus “*Funus passeris*” No. 3 and their rendering in Ukrainian and English translations. The poem is a combination of an epitaph and a threnos and is of a parodic character. However, Catullus, describing the death of his beloved pet, creates an ironic-tragic epitaph and resorts to various types of repetitions, serving for the poem’s expressiveness and imagery. The translations of the poem “*Funus passeris*” by T. Luchuk and A. Kline preserve the emotional expressiveness of the original as well as convey the individual manner of the Roman poet.

Key words: *Funus passeris*, Roman poetry, expressiveness, stylistic repetitions.

У творчому доробку римського поета Катулла (84–54 рр. до н.е.) вагоме місце займають дотепні різножанрові вірші, які автор називає *pudae* “небилиці, смішки” або *inepte* “жарту, нісенітниці”. Їхня поява зумовлена новою тематикою, започаткованою Катуллом, що призвело до підбору виражальних засобів, які “...могли передати світовідчуття поета, психологічний стан героя і водночас відтворити індивідуальний стиль, манеру, унікальний талант поета” (Борбенчук, 2018, с. 31).

Для цього дослідження було обрано оригінальну поезію Катулла, яка традиційно йде під № 3 або назвою “*Funus passeris*”, та її український переклад “Жалобний плач по горобейчику” (Лучук, 2021с. 25) й англійський переклад “The death of Lesbia’s sparrow” (Kline, 2007, с. 15). Написаний гендікасилабом, вірш є комбінацією двох жанрів: епітафії та треносу. “Цей віршований лямент – як погребальна пісня з оплакування покійника-горобця і надгробний напис на його могилі – виказує ... свій пародійний характер” (Лучук, 2021, с. 204).

Важливо, що мистецтво складати й виголошувати промови бере свої витоки з Давньої Греції, де було сформовано основні принципи побудови й стилістики таких текстів, а предмет риторики охоплював три різновиди вправності у красномовстві: судова промова, дорадча промова і величальна промова або панегірик. До величальних належали похвали богам і правителям, надмогильні й весільні промови, втішальні, вітальні, з нагоди для народження та інші, які мали чітку структуру й завдання висунути певний постулат, щоб схилити слухачів до певних справ (Курціус, 2007, с. 80-81).

Майстер словесної гри і вправний у написанні творів малих жанрів, Катулл у жалобному плачі застосував емоційно-експресивні засоби, щоб передати широкий спектр почуттів, викликаних смертю пташки. Дотримуючись канонів побудови епітафій, автор використав низку стилістичних повторів, що надали експресивності, образності й емоційної виразності твору.

У вступі (exordium) латинського тексту вжито апострофу: *Lugete, o Veneres Cupidinesque* (3.1). Примітно, що форма множини відображає розуміння того, що римська богиня Венера була й загальною назвою *venus* “краса”, а Купідон – *cupido* “жагою, пристрастю”, а також і те, що римляни визнавали трьох Купідонів. Український переклад *Плачте ревно, Венери й Купідони* зберігає оригінальну задумку. В англійському *Mourn, O you Loves and Cupids* перекладач додає займенник *you* та *Loves*, замінюючи ім’я богині Венери на сферу її діяльності (метонімія).

У розповіді (narratio) Катулл наводить факти про горобчика, використовуючи як варіацію паралельного повтору симплоку – поєднання анафори й епіфори в суміжних рядках. Автор оголошує смерть улюбленця дівчини і повтором підкреслює трагічність цієї події:

*Passer mortuus est meae puellae,
Passer, deliciae meae puellae,* (3.3-4)

До симплоки вдається український перекладач:

*Горобейчик, умер моєї панни,
Горобейчик, пестун моєї панни!*

В англійському перекладі в цих рядках маємо хіазм:

*my girl's sparrow is dead,
sparrow, the girl's delight*

Для розповіді про безтурботне життя “покійника” використано послідовний повтор, який імітує стрибання горобчика: *sed circumsiliens modo huc modo illuc* (3.9). В українському варіанті перекладач упускає цей момент: *Ще й вистрибував на високе лоно*. В англійському перекладі рухливість пташки передається парономазією, вираженою складеним прислівником: *but, hopping about here and there*.

Щоб підкреслити зло жителів підземного царства мертвих, які забрали горобчика, Катулл вдається до кондуплікації: *At vobis male sit, malae Tenebrae / Orci* (3.13). Цю ж стилістичну фігуру зустрічаємо в англійському перекладі: *Now let evil be yours, evil shadow of Orcus*. Український перекладач

увиразнює рядок кондуплікацією на основі слів, протилежних за значенням: *Щоб вам добре було, недобрі змроки / Орка.*

У заключній частині (peroratio) Катулл, вживаючи риторичний вигук, надзвичайно емоційно передає голосіння дівчини і нещасну долю пташки: *O factum male, o miselle passer* (3.16). Глибоке відчуття болю передано в українському перекладі через послідовний повтор: *Горе, горе! Пестунчику сердешний.* В англійському перекладі використано риторичний вигук: *O evil deed! O poor little sparrow!*

У латинському вірші “*Funus passeris*” різні повтори слугують структурно-смісловій єдності поезії і передають почуття скорботи й жалю, викликані смертю пташки. В українському й англійському варіантах перекладачі зуміли якнайточніше дібрати стилістичні засоби, щоб відтворити емоційну виразність і зовнішнє оформлення поетичної мови римського лірика.

Література

1. Борбенчук, І. (2018). Поезія Катулла: римська спадкоємність та інновації поета. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: “Філологічні науки” (мовознавство): Збірник наукових праць.* Дрогобич, №9, С. 29-32.
2. Катулл (Гай Валерій Катулл). (2021). Повне зібрання творів: байдики, поеми, елегії та епіграми / упорядкування, переклад з латини, передмова й коментарі Тараса Лучука. Львів: "Астролябія".
3. Курціус, Е.Р. (2007). Європейська література і латинське середньовіччя. Львів: Літопис.
4. Valerii Catulli Carmina. (1958). New York: Oxford University Press.
5. The Poems Catullus. (2007). A Translation into English by A.S. Kline. <https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/Catullus.php>